

การศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี A Study of Muslim Folktales in Pattani Province

ยุพดี ยศวริศสกุล
Yuppadee Yoswarissakul

ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
Department of Education, Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus

ติดต่อผู้เขียน yuppadeey@hotmail.com

ส่งบทความ 22 สิงหาคม 2559 | แก้ไข 8 มกราคม 2560 | ตอรับ 25 มกราคม 2560 | เผยแพร่ 14 พฤศจิกายน 2560

บทคัดย่อ

การศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี 2) เพื่อจัดทำหนังสือนิทานพื้นบ้านมุสลิมสำหรับเด็ก ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านโดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างและเครื่องบันทึกเสียง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผลสัมภาษณ์จากการลงพื้นที่ เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนด คือ ชื่อเรื่อง ประเภทของนิทาน สาระสำคัญของนิทานพื้นบ้านและคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน จัดระบบข้อมูลตามประเภทของนิทานและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาและจัดทำเป็นหนังสือนิทานสำหรับเด็ก ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านมุสลิม จำนวน 50 เรื่อง แบ่งตามประเภทของนิทานได้ 6 ประเภท คือ นิทานมุขตลก จำนวน 10 เรื่อง นิทานคติ จำนวน 11 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ จำนวน 8 เรื่อง นิทานเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ จำนวน 8 เรื่อง นิทานตำนาน จำนวน 1 เรื่อง และนิทานปรัมปรา จำนวน 12 เรื่อง ด้านสาระสำคัญของนิทานพื้นบ้านที่สำคัญพบว่า มี 3 ลักษณะ คือ ส่วนใหญ่เป็นสาระเกี่ยวกับปัจเจกชน มุ่งเน้นในเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การทำความดี การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งที่อยู่รอบตัว สาระตงเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว เป็นเรื่องการมีครอบครัวที่อบอุ่น ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ และสาระตงเกี่ยวกับสถาบันสังคม เป็นเรื่องการสืบทอดประเพณี การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านคุณค่าของนิทานแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ส่วนใหญ่จะมีคุณค่าด้านความบันเทิง รองลงมาคือ คุณค่าด้านการศึกษาวัฒนธรรม ด้านคุณค่าทางปัญญา และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

คำสำคัญ: นิทานพื้นบ้านมุสลิม, จังหวัดปัตตานี

Abstract

The proposes of the research were 1) to study Muslim Folktales in Pattani Province, and 2) to make Muslim Folktales storybooks for children .The Data was collected and recorded by the researcher herself through interviewing the subjects in the region on Muslim Folktales by using structured interview. Then, the collected data was analyzed and evaluated. The results of the study were summarized into the following aspects: the title of the folktales, the type of the folktales, the essence of folktales, and the values of the folktales. The results of the study were also presented by using the descriptive details .They revealed that there were altogether 50 Muslim folktales and could be classified into six types: 10 humorous, 11 fable tales, 8 explanatory tales, 8 animals tales, 1 legend tale and 12 fairy tales. For the important essences of the folktales, there were three essences. The first which was the most one concerned with the individuals. It focused on expressing the gratitude towards the benefactors, benefaction, the understanding of human being on nature and the world around him. The second one concerned with the family institution. It reflected the ways to lead a happy family life regarding both the relationship between husband and wife, and that between parents and children. The third one focused on a social institute. It was about the culture and custom inheritance. And for the values of the folktales, there were four values. The most and first one was on entertainment, the second is on cultural study, the third was on the intelligence and the last one was on social relations.

Keywords: Muslim Folktales, Pattani Province

■ บทนำ

มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมหนึ่งๆ ย่อมมีการสั่งสมและสืบทอดความคิดและวิถีปฏิบัติต่างๆ ร่วมกันจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ การที่จะเข้าใจชีวิตของชนกลุ่มใด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวัฒนธรรมของชนกลุ่มนั้นๆ วัฒนธรรมในแต่ละสังคมมีหลายประเภท วรรณกรรมเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่บ่งบอกชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้นๆ ดังที่ อุดม หนูทอง (2521) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญเพราะเป็นเครื่องแสดงความเจริญของสังคมในแต่ละยุคสมัย ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างไร ย่อมเห็นได้จากวรรณกรรมทั้งสิ้น วรรณกรรมมีทั้งที่สืบทอดเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเรียกว่า วรรณกรรมลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษรใช้วิธีการเล่าสืบทอดกันมา เรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ นิทานมุขปาฐะมีหลายประเภท เช่น ตำนาน ปรีศนา คำทาย สุภาษิต คำพังเพย และนิทาน ในบรรดาวรรณกรรม นิทานมุขปาฐะประเภทนิทานเป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่ที่มีอยู่ทุกสังคม

จังหวัดปัตตานีเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่และมีความเจริญรุ่งเรืองทำให้เป็นแหล่งศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนามาตั้งแต่ในอดีต ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม รองลงมาเป็นชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากมีประชากรหลายเชื้อชาติหลายศาสนาอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน จึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ผสมผสาน เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ดังคำขวัญจังหวัดปัตตานีที่ว่า “เมืองงามสามวัฒนธรรม ศูนย์ฮาลาลเลิศล้ำ ขนน้อมนำศรัทธา ถิ่นธรรมชาติงามตา ปัตตานีสันติสุขแดนใต้” จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ภาษา และวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมพื้นบ้าน นิทานเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่เก่าแก่ประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมทั่วไป ทั้งนี้เพราะนิทานเป็นเรื่องราวที่เกิดจากปัญหาและจินตนาการของมนุษย์ ซึ่งในแต่ละสังคมจะผูกเรื่องขึ้นเป็นนิทานเล่าสู่กันฟังมาช้านาน จึงกล่าวได้ว่า นิทานเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์เพียงแต่เนื้อหาอาจจะแตกต่างกันไปแต่ละสังคม (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2529) ซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ว่า มนุษย์ผูกเรื่องขึ้นมารับใช้มนุษย์ทางจิตใจ โดยอาจมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป เช่น เพื่อความบันเทิง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลก เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจ โดยสอดแทรกคุณธรรม คติธรรม และความเชื่อต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ อุดม หนูทอง (2521) ได้กล่าวถึง นิทานพื้นบ้านไว้ว่า มนุษย์แตงนิทานพื้นบ้านขึ้น นอกจากจะเป็นเครื่อง

ผ่อนคลายแล้ว บางครั้งก็ยังใช้สั่งสอน อบรมหรือให้คติในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเนื้อหาเป็นเรื่องราวที่สนุกสนาน ผู้เล่าสามารถสอดแทรกคำสอน ข้อคิดอันดีงามไว้ให้ผู้ฟังนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า นิทานเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีคุณค่าต่อชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันได้รับการสืบทอดน้อยลง เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังที่ วิเชียร เกษประทุม (2536) ได้ให้ความเห็นว่า “ปัจจุบันนี้ความบันเทิงได้แฝงมาในรูปแบบต่างๆ มากมายน่าสนใจกว่านิทาน จนทำให้นิทานพื้นบ้านซึ่งเล่ากันปากต่อปากนับวันแต่จะสูญหายไป” ด้วยเหตุนี้การเก็บรวบรวมศึกษานิทานพื้นบ้านจึงมีความสำคัญ ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อจัดทำหนังสือนิทานพื้นบ้านมุสลิมสำหรับเด็ก

■ ผลการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง นิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ความหมายของนิทาน

นิทานเป็นเรื่องเล่าที่มีสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปของคนทุกชนชั้นทุกเพศ ทุกวัย และทุกถิ่น นิทานจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ประมวลเรื่องราว ความรู้สึกนึกคิด วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนและหลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึง ภูมิปัญญา และจินตนาการของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของนิทานนั้นๆ

“นิทาน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) อธิบายความหมายว่า “นิทาน คือ เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดกและนิทานอีสป เป็นต้น” นอกจากนี้ยังมีท่านผู้รู้หรืออธิบายความหมายไว้คล้ายๆ กัน เช่น

โชติ ศรีสุวรรณ (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน คือ สิ่งที่มีประสิทธิภาพสำหรับการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ไม่มีเด็กคนใดไม่ชอบฟังนิทาน นิทานสามารถสร้างจินตนาการ ความฝัน ความคิด ความเข้าใจ และการรับรู้ให้กับเด็ก

ทรงธรรม สุทธิธรรม (2534) ได้ให้ความหมายนิทานว่า เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาหรือแต่งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่ความสนุกสนานหรือสอดแทรกแนวคิดคุณธรรม ลักษณะที่พึงประสงค์

แก่เด็ก เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสมในการดำรงชีวิตในสังคม

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า นิทาน คือ เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อให้เด็กเกิดจินตนาการจากเรื่องที่น่าอ่าน อาจเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องที่สมมุติขึ้น แต่ในนิทานจะสอดแทรกคุณธรรม คติสอนใจแง่คิด และวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้เด็กนำไปเป็นแบบอย่างหรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะที่เห็นเด่นชัด คือ เป็นเรื่องเล่าที่มีการดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ โครงเรื่องไม่ซับซ้อน วิธีการที่เล่าก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา มักจะเริ่มเรื่องโดยการกล่าวถึงตัวละครสำคัญของเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นรุ่นพ่อแม่ของพระเอกหรือนางเอก แล้วดำเนินเรื่องไปตามเวลาปฏิทิน ตัวละครเอกพบอุปสรรคปัญหา แล้วก็ฟันฝ่าอุปสรรคหรือแก้ปัญหาคล่องไปจนจบเรื่อง ซึ่งมักจะจบแบบมีความสุขหรือสุขนาฏกรรม ถ้าเป็นนิทานคติก็มักจะจบลงว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า.....” ถ้าเป็นนิทานชาดกก็จะบอกว่าตัวละครสำคัญของเรื่องในชาติต่อไป ไปเกิดเป็นใครบ้าง ถ้าเป็นนิทานปริศนาก็จะจบลงด้วยประโยคคำถาม ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน ดังที่ กุหลาบมัลลิกะมาส (2518) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานและเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจมีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปาก
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่าฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง ผิดกับนิยายสมัยใหม่ที่ทราบตัวผู้แต่ง แม้นิทานที่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เช่น นิทานของกริมม์ก็อ้างว่าเล่าตามเค้านิทานที่มีมาแต่เดิมไม่ใช่ตนแต่งขึ้นเอง

โดยนัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าลักษณะที่สำคัญที่สุดของนิทานพื้นบ้านคือเป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาด้วยปากและไม่ทราบว่ามีผู้แต่ง

ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้เสริมสร้างบุคลิกภาพ มีพลังโน้มน้าวความคิด ทัศนคติและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลรวมทั้งมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคมในหลายด้าน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพ

ของมนุษย์โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้นเพราะในนิทานพื้นบ้านเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อความนิยม ความกลัวความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่นๆ

2. นิทานพื้นบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมชีวิตให้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ในสังคมนั้นๆ นิยามว่าดีหรือถูกต้อง แม้งูหมายบ้านเมืองก็ยังไม่สามารถบังคับจิตใจของมนุษย์ได้เท่าเพราะมนุษย์ได้ฟัง ได้สัมผัส สัมผัสการอบรมนั้นๆ ไว้ในวิถีชีวิตตั้งแต่เด็ก
3. นิทานพื้นบ้านทำให้มนุษย์รู้จักสภาพชีวิตท้องถิ่นโดยพิจารณาตามหลักที่ว่าคติชาวบ้านเป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่งๆ หรือชนกลุ่มนั้นๆ
4. นิทานพื้นบ้านเป็นมรดกของชาติในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและถือปฏิบัติกันต่อๆ มา
5. นิทานพื้นบ้านเป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ เป็นต้นเค้าแห่งศาสตร์ต่างๆ และช่วยให้การศึกษาในสาขาวิชาอื่นกว้างขวางยิ่งขึ้น
6. นิทานพื้นบ้านทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ช่วยให้คนแลเห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับคนอื่น ๆ ความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดความเป็นกลุ่มไม่เกิดการแบ่งแยก
7. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบันเทิงใจยามว่างของมนุษย์

นิทานพื้นบ้านมุสลิม

ความหมายของนิทานพื้นบ้านมุสลิม

คำว่า นิทาน เป็นคำภาษาบาลี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) อธิบายไว้ว่า นิทาน คือ เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดกและนิทานอีสป เป็นต้น จากนิยามนี้ชี้ให้เห็นว่านิทานเป็นเรื่องเล่าโดยทั่วไป ทั้งนี้คำว่า นิทานพื้นบ้านมุสลิมนั้นมีผู้ให้ความหมายดังนี้

นุชนาถ เหลาะดุหวิ (2537) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านมุสลิมไว้ว่า หมายถึง เรื่องราวที่บุคคลในท้องถิ่นเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นนิทานที่ถ่ายทอดด้วยภาษามลายูถิ่น

ประพนธ์ เรื่องณรงค์ (2525) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านมุสลิมเพิ่มเติมว่า นิทานพื้นบ้านมุสลิมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่อาศัยการเล่าด้วยปาก เรียกว่า มุขปาฐะ ให้ความรู้ความเพลิดเพลิน คุณธรรม สร้างสรรค์จินตนาการ และสะท้อนสภาพวิถีชีวิตชาวบ้านในอดีตได้อย่างน่าสนใจ นิทานส่วนใหญ่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รองลงมาเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน

นิยามข้างต้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านมุสลิมหมายถึง เรื่องเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานด้วยวาจาของ

คนในท้องถิ่นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องที่สะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนใต้

ลักษณะเนื้อหาและประเภทของนิทานพื้นบ้านมุสลิม

สำหรับลักษณะเนื้อหาและประเภทของนิทานพื้นบ้านมุสลิม ตามที่มีผู้รวบรวมนิทานพื้นบ้านมุสลิมไว้แล้วนั้น สามารถกล่าวถึงลักษณะและเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านมุสลิม ดังนี้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

1. นิทานคติ เป็นนิทานที่มีเนื้อหามุ่งเน้นการสอนคุณธรรมหรือคติในการดำเนินชีวิต ทั้งแนวปฏิบัติทางกาย วาจา และใจ โดยสอดคล้องกับหลักธรรมในศาสนาอิสลาม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความเมตตากรุณา ความฉลาด ความขยัน และความเพียรพยายาม ได้แก่ กิลสมนุษย์ เป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นความหายนะซึ่งเกิดจากความโลภ ตลอดจนแสดงให้เห็นความศรัทธาว่าองค์อัลเลาะห์ (พระเจ้าในศาสนาอิสลาม) จะคุ้มครองคนดี เจ็บมูกับเจ็บมะ ให้คติเรื่องความกตัญญู ชายผู้ถูกเหยียดหยามชี้ให้เห็นผลดีแห่งความกตัญญูผู้คุณต่อผู้มีพระคุณ

2. นิทานปรัมปรา นิทานปรัมปรมีโครงเรื่องค่อนข้างยาวกว่านิทานประเภทอื่นๆ ส่วนใหญ่มักแสดงความเก่งกล้าสามารถของตัวละครเอก โดยมีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเร้นลับ

3. นิทานมุขตลก เป็นนิทานที่มีจุดประสงค์จะสร้างความขบขัน หมายรวมทั้งเรื่องโกหก เรื่องเกินจริงหรือเรื่องไม่ด้วย เช่น เรื่องชายเพิ่งแต่งงาน ดาขลับโล้นเกลี้ยง ดิระห์ชายดาบอดกับชายหูหนวก มือไม่ถึงชั้น คนโกหกเก่ง อาบูนาวาฟ คนทอดแห คนไม่ฉลาด ชายผู้เลี้ยงช้าง ทำไมพระเจ้าจึงยอม ทำไมพระไม่แต่งงาน บูละ เป็นต้น

4. นิทานเรื่องสัตว์ เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องและมีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ นิทานประเภทนี้ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์ ได้แก่ เรื่องกระจกกับนาก กระจกกับหมาป่า ผู้พิพากษาควาง ธรรมชาติของสัตว์ ควายกับกระเซ้ กระจกกับหอยโข่ง

5. นิทานตำนาน เป็นนิทานเก่าแก่ที่เล่าสืบทอดกันมายาวนาน เป็นเรื่องที่เชื่อว่าปรุงแต่งจากเรื่องจริง ซึ่งสามารถสืบค้นแหล่งกำเนิดหรือช่วงเวลาจริงในอดีตค่อนข้างชัดเจนกว่านิทานปรัมปรา โครงเรื่องของนิทานตำนานมักเน้นการแสดงความเป็นมาของโบราณสถาน ปุชนิเวศวัตถุ ประเพณี และมหรสพบางอย่าง ได้แก่ เรื่องคนหาของป่า แสดงถึงกำเนิดของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว คือ ซิละ ว่าตัดแปลงมาจากท่าเสื่อจับเหยื่อเรื่องตำนานเกาะเล่าปี (ปูเลายือเล่าปี) แสดงถึงกำเนิดของเกาะเล่าปี อีกาและเขาบูโด ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เล่าถึงความเป็นมาของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

6. นิทานชีวิต เป็นนิทานที่ให้คติในการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับนิทานคติ แต่นิทานชีวิตมีลักษณะจริงมากกว่าทั้งเนื้อเรื่อง ตัวละคร และฉาก ได้แก่ เรื่องเศรษฐีกับยาจก เรื่องสองพี่น้อง

7. นิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานที่มีจุดประสงค์จะอธิบายถึงกำเนิดหรือสาเหตุความเป็นมาของรูปลักษณ์ สัตว์ พืช ลมฟ้าอากาศ คน หรือสถานที่ แก่นเรื่องประเภทนี้เน้นการให้คำตอบเกี่ยวกับบ่อเกิด หรือความเป็นมา โดยใช้วิธีเล่าอย่างง่ายๆ และให้ความสนุกสนาน ไม่สลับซับซ้อนหรือยืดเยื้อเหมือนตำนาน ได้แก่ เรื่องช้างกับแม่เสือ อธิบายสาเหตุที่ลิงกังไม่มีหาง และสาเหตุที่เสือหางยาว เรื่องที่มาของสาหร่าย อธิบายสาเหตุการเกิดสาหร่ายและเกาะในทะเล

8. นิทานเข้าแบบ เป็นนิทานที่ผู้เรื่องแตกต่างจากนิทานประเภทอื่น

นิทานพื้นบ้านมุสลิม ที่มีลักษณะเป็นนิทานเข้าแบบชนิดนิทานลูกโซ่ คือ เป็นคำถามคำตอบต่อๆ กันไปเหมือนลูกโซ่ มีตัวละครหลายตัว ได้แก่ เรื่อง นกยาง เริ่มจากการตั้งคำถาม นกยางว่าทำไมจึงเชื่องซึม นกยางจึงขัดทอดไปยังปลา ปลาไปถามหญ้า หญ้าถามควาย ควายถามท้อง-ข้าว-ไฟ-ฟืน-ฟืน-คน และงู ขัดทอดกันไม่จบเรื่อง

ที่มาของนิทานพื้นบ้านมุสลิม

นิทานที่ปรากฏอยู่ในแต่ละสังคมย่อมมีที่มาของนิทานเรื่องนั้นๆ สำหรับนิทานพื้นบ้านมุสลิมนั้นได้รับอิทธิพล มาจากแหล่งต่อไปนี้ (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2525)

1. จากส่วนกลางหรือภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น เรื่อง ลิงกับกระเซ้ เจ้าพริกขี้หนู บางเรื่องคล้ายกับวรรณคดีไทย เช่น เรื่องนายมีดพัวโต คล้ายกับเรื่อง หลวิชัย คาวิ รวมทั้งนิทานของชาวใต้โดยทั่วไป เช่น เรื่องส่งผีหัวล้าน นายแรงแบกภูเขา เป็นต้น

2. มีลักษณะคล้ายกับนิทานของมาเลเซีย ซึ่งได้รับอิทธิพลระหว่างดินแดนที่อยู่ใกล้กัน เช่น เรื่อง เปาะเน-เมาะเน หรือ ศรีธนูชัยมุสลิม คล้ายกับนิทานมาเลเซียมีปะมานตีร์เป็นนิทานตลกเช่นกัน

3. จากดินแดนอาหรับ เนื่องจากชาวมุสลิมได้เดินทางไปดินแดนอาหรับเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และการศึกษา รวมทั้งชาวอาหรับที่เดินทางมาเมืองไทย ด้วยเหตุนี้เองการเล่านิทานอาหรับ จึงแพร่หลายในหมู่ชาวมุสลิมชายแดนภาคใต้ เช่น นิทานเรื่อง อาบูนาวัส เป็นตัวอย่างที่นิยมเล่ากัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับ ศรีธนูชัย และ เปาะเน-เมาะเน

สารัตถะของนิทานพื้นบ้าน

ความหมายของสารัตถะ

คำว่า “สารัตถะ” เป็นคำที่นิยมใช้ในการศึกษาความคิดหลักหรือความคิดสำคัญจากวรรณกรรม ทั้งที่เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สารัตถะ” ไว้ว่า หมายถึงเนื้อหาใจความ แก่นสาร

ดวงมน จิตรจางค์ (2527) ได้กล่าวถึงคำๆ นี้สรุปความได้ว่า คำว่า สารัตถะ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Theme นอกจากนั้นแล้วยังมีคำอื่นๆ ที่นิยมใช้กันในภาษาไทย ได้แก่ แก่นเรื่อง แนวคิด และความคิดหลัก สารัตถะจึงเป็นความคิดหลักหรือความคิดสำคัญของแต่ละเรื่องและผู้แต่งต้องการสื่อมายังผู้อ่านหรือผู้ฟัง ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ คือ โครงเรื่อง ตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่อง สารัตถะจะกำหนดโครงเรื่องตลอดจนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร

กุหลาบ มลลิกะมาส (2518) ได้กล่าวถึงความหมายของสารัตถะไว้ในลักษณะเดียวกัน สรุปความได้ว่า หมายถึง ลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดาของมนุษย์และของโลกที่ผู้แต่งมองเห็นและมุ่งที่จะแสดงลักษณะอันนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง สารัตถะของเรื่องจึงเป็นสาร (message) ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่านหรือผู้ฟัง เพื่อให้เข้าใจว่าวิถีแห่งมนุษย์หรือโลกเรานั้นเป็นอย่างไร

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สารัตถะ หมายถึง แนวคิดของวรรณกรรมแต่ละเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงวิสัยอันเป็นธรรมดาของโลก ซึ่งผู้แต่งนำเสนอมาถึงผู้ฟังหรือผู้อ่าน สารัตถะเป็นองค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมที่กำหนดโครงเรื่อง ตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่องหนึ่งๆ

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2524) ได้สรุปประเด็นสารัตถะไว้ดังนี้

1. สารัตถะที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนปัจเจกชน ซึ่งแยกเป็น
 - 1.1 การกระทำตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม
 - 1.2 การวางตนให้เหมาะสม
 - 1.3 ความเข้าใจต่อวิสัยมนุษย์และวิสัยโลก
 - 1.4 การเข้าใจและการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับความรัก
2. สารัตถะที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว
 - 2.1 ศิลปะในการครองรักครองเรือน
 - 2.2 การมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว
 - 2.3 การมีความซื่อสัตย์ต่อกู้ครอง
 - 2.4 ปัญหาเกิดจากสามีถือสิทธิ์เหนือภรรยา
 - 2.5 ปัญหาในครอบครัวอันเกิดจากเครือญาติ

3. สารัตถะที่เกี่ยวกับสถาบันสังคม

- 3.1 การอนุรักษ์วัฒนธรรม
- 3.2 การปกป้องสิทธิอันพึงมีพึงได้โดยชอบธรรม
- 3.3 ปัญหาเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะทางสังคม
- 3.4 ปัญหาเกี่ยวกับการปกครอง
- 3.5 ปัญหาอื่นๆ ในสังคม

คุณค่าของนิทานพื้นบ้านมุสลิม

นิทานพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่น แม้จะมีโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉากแตกต่างกันตามความคิดอ่านหรือภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น แต่ก็มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะคือเรื่องคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน ซึ่งอาจสรุปได้ 5 ประการ (วิเชียร ณ นคร, 2531) คือ

1. คุณค่าทางการสำเร็จอารมณ์ หมายถึง คุณค่าในแง่ของความสนุกสนานเพลิดเพลินต่อผู้ฟังหรือผู้อ่าน เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมที่มีตัวละครแสดงประวัติความเป็นมา แสดงพฤติกรรม หรือการแสดงออกของตัวละคร สามารถสร้างความสนุกสนาน แฝงความรู้และคติเตือนใจให้แก่ผู้ฟังได้ การฟังนิทานจึงเป็นการสำเร็จอารมณ์อีกวิธีหนึ่ง
 2. คุณค่าทางสังคมสัมพันธ์ หมายถึง คุณค่าในแง่การสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มพวก เพราะการฟังนิทานมักฟังกันในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูงหรือในหมู่บ้าน การฟังร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความสนิทสนมรักใคร่ ความรัก และความเข้าใจกันมากขึ้น
 3. คุณค่าทางปัญญา หมายถึง คุณค่าในแง่การสร้างความรู้และเสริมสร้างปัญญาแก่ตนเอง การได้ฟังนิทานก็เท่ากับการได้ฟังความคิดและปัญญาของผู้ประพันธ์ ซึ่งได้กลั่นกรองและทดสอบมาจากสังคมรุ่นต่างๆ มากมาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความมีภูมิปัญญาแก่ตัวผู้ฟังได้มาก
 4. คุณค่าทางสังคมประพจน์ หมายถึง คุณค่าในแง่การปลูกฝังและถ่ายทอดความคิดและความเชื่อของสังคมไปยังสมาชิกใหม่ของสังคม การเล่านิทานก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อการนี้
 5. คุณค่าทางการศึกษาวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าในแง่สะท้อนภาพสังคมแก่ผู้ฟัง ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา เป็นมรดกทางปัญญาของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ เมื่อผู้คนิทานขึ้นจึงหนีไม่พ้นที่จะต้องเอาความคิดในยุคสมัยนั้นๆ เข้ามา การศึกษานิทานจึงเท่ากับการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนไปในตัว
- จากคุณค่าของนิทานดังกล่าวสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าต่อมนุษย์หลายประการ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากสังคม เพื่อที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาและสืบทอดต่อกันไปจากรุ่นสู่รุ่น

■ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน คือ ผู้รู้เรื่องนิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี โดยการสุ่มแบบเจาะจงโดยเงื่อนไขความปลอดภัยของพื้นที่ซึ่งกลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ขณะนี้ คือ อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอหนองจิก อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะรัง อำเภอยะบอย อำเภอทุ่งยางแดง และอำเภอโคกโพธิ์ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างและเครื่องบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้อ่านศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดและจัดระบบข้อมูลตามประเด็นดังนี้ คือ ชื่อเรื่อง ประเภทของนิทาน สารัตถะของนิทานพื้นบ้านและ

คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน โดยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยประมวลบทสัมภาษณ์จากการลงพื้นที่เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้อ่านศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดและจัดระบบข้อมูลตามประเภทของนิทานและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาและจัดทำเป็นหนังสือนิทานสำหรับเด็ก

■ ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลนิทานพื้นบ้าน พบว่า มีนิทานจำนวน 50 เรื่อง สรุปได้ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์นิทานพื้นบ้านมุสลิม จังหวัดปัตตานี

ประเภทของนิทาน	ชื่อเรื่อง	สารัตถะของนิทาน	คุณค่าของนิทาน
นิทานตำนาน	ปุยอปาตา	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงความสามัคคีในหมู่บ้านและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา เพื่อที่จะทำให้การทำมาหากินได้ผลดี แต่ขัดกับหลักคำสอนศาสนาเนื่องจากต้องทรมานและฆ่าสัตว์ ซึ่งถือเป็นบาป	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	ตำนานเกาะ ญอลาปี	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะผู้มีพระคุณของบิดามารดาควรต้องตอบแทน ดูแลเลี้ยงดูท่านยามแก่เฒ่า ผลของความกตัญญูจะส่งผลต่อผู้กระทำ ถ้าทอดทิ้งพ่อแม่ผลกรรมก็จะตกกับตนเอง และมุ่งเน้นการบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่	ด้านคติธรรม
	บางกอก	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูที่มีต่อพ่อแม่ การฆ่าพ่อทั้งที่รู้ว่า เป็นพ่อของตนจะทำให้เป็นบาปอย่างหนักและมีเวรกรรมติดตัวไป	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
นิทานเรื่องเกี่ยวกับสัตว์	ลูกแมวน้อยเอาแต่ใจ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นต้องรู้จักแบ่งปัน มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว ไม่โลภมาก ไม่อิจฉาผู้อื่น	ด้านความบันเทิง
	งูเหลือมคายพิษ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการทะนงตนคิดว่าตนเหนือกว่าคนอื่น มักทำให้พลาดพลั้งเสมอ	ด้านความบันเทิง
	เสือกับกระเจง	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นการรู้เท่าทันเพื่อเอาตัวรอดและการใช้สติปัญญา ช่วยเหลือตัวเองเพื่อแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า	ด้านปัญญา
	งูน้ำ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการฟังเรื่องราวไม่ตลอด ไม่รู้จริง ทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนจนทำให้สูญเสียสิ่งมีค่าไปโดยไม่รู้ตัว ควรสืบสาวราวเรื่องให้รู้ข้อเท็จจริงก่อนคิดทำสิ่งใด	ด้านความบันเทิง
	งูเหลือมพันพิษ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการหลงตัวเอง คิดว่าตนเก่งกว่าคนอื่น ทำให้ตัวเองตกต่ำในที่สุด	ด้านความบันเทิง

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์นิทานพื้นบ้านมุสลิม จังหวัดปัตตานี (ต่อ)

ประเภทของนิทาน	ชื่อเรื่อง	สาระสำคัญของนิทาน	คุณค่าของนิทาน
นิทานเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ (ต่อ)	นกกระเรียนกับหมาป่า	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการสั่งสอนให้คนอื่นรู้ว่าปฏิบัติไม่เหมาะสมกับผู้อื่นโดยไม่ตั้งใจ โดยกระทำให้เห็นเพื่อเป็นการรักษาน้ำใจ ย่อมทำให้ผู้นั้นสำนึกผิดและยอมรับผิดเมื่อตนเองทำผิดทำให้แก้ไข ปัญหาได้และทำให้มิตรภาพยังคงอยู่	ด้านความบันเทิง
	กระจกกับจระเข้	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าคนที่มึสติ มีความเฉลียวฉลาดแม้ในยามคับขันก็สามารถเอาตัวรอดได้เสมอ	ด้านปัญญา
	ปลาแก้มขี้	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการอยากได้สิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน มักจะเกิดผลร้ายตามมา	ด้านความบันเทิง
นิทานปรัมปรา	เพื่อนเขยนักวิชาการกับนักศาสนา	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าวิสัยของมนุษย์ การรู้จักชั้นเชิงของผู้อื่น การรู้ทันผู้อื่นเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคม คนฉลาดมักจะทำเอาตัวรอดได้เสมอ	ด้านความบันเทิง
	เปาะเนเมาะเน (สองตายาย)	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นความละเอียดรอบคอบในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และการรู้เท่าไม่ถึงการณ์นำมาซึ่งความเสียหาย	ด้านความบันเทิง
	กบขายที่ดิน	ผู้แตงนำเสนอให้เห็นถึงเสียงร้องของสัตว์ที่ผู้คนนำมาผูกเป็นเรื่องราว	ด้านความบันเทิง
	นายมะรอกีกับนางซารีปะ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นการทำหน้าที่ภรรยาที่ดีมีความรับผิดชอบต่อสามี	ด้านความบันเทิง
	ผู้พิพากษาอิสมาอิล	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงความฉลาดหลักแหลมและการรู้เท่าทันกลอุบายของคนที่คิดจะโกงคนอื่น จนทำให้คนโกงจนมุมไม่สามารถโกงได้	ด้านความบันเทิง
	ตาเนกัยบายเน	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการโกหกไม่เกิดผลดีกับตัวเองและยังทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและยังสอนถึงการให้อภัยเพื่อให้คนทำผิดสำนึกผิด	ด้านความบันเทิง
	มะย็อนิงจอมจินตนาการ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความหวังจะเป็นจริงได้ต้องมีความขยันทำมาหากินและความมานะพยายามไม่ใช่ฝันลมๆ แล้งๆ	ด้านความบันเทิง
	เจ้าพริกขี้หนู	ผู้แตงสอนว่าการลักขโมยของผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนไม่มีเครื่องมือทำมาหากิน ย่อมได้รับโทษบางครั้งอาจถึงชีวิต ความฉลาดของคนรู้จักใช้สติปัญญาแก้ไขเหตุการณ์ต่างๆ ได้สำเร็จ	ด้านความบันเทิง
	ปลาช่อนครึ่งตัว	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการรักษาคำพูดที่ให้ไว้กับผู้อื่น	ด้านความบันเทิง
	กษัตริย์กลับใจ	ผู้แตงนำเสนอให้เห็นถึงการทำผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์แต่สำนึกผิดสังคมให้อภัย	ด้านความบันเทิง
	ฮาตุเกาะเปะ (ผีเต้านม)	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนคำตักเตือนของผู้ใหญ่ทำให้เกิดผลเสียตามมา	ด้านความบันเทิง
	หัวหอมแดงกับกระเทียม	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นสถาบันครอบครัว แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง ซึ่งเกิดจากความอิจฉาริษยาไม่เป็นผลดีกับทั้งสองฝ่าย	ด้านความบันเทิง
	คนแคะกับพญาครุฑ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการกตัญญูรู้คุณของพ่อแม่ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานเท่าที่ทำได้ทำให้ได้รับผลตอบแทนในทางที่ดี	ด้านความบันเทิง

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์นิทานพื้นบ้านมุสลิม จังหวัดปัตตานี (ต่อ)

ประเภทของนิทาน	ชื่อเรื่อง	สาระสำคัญของนิทาน	คุณค่าของนิทาน
นิทานปรัมปรา (ต่อ)	ฮาตุปารี (นางตะเคียน)	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการไม่รักษาภักดีกาในการอยู่ร่วมกัน หรือใช้ของร่วมกัน ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมไม่มีความสุข	ด้านความบันเทิง
	หินผ่า	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูการรู้จักบุญคุณของพ่อแม่ การกินไม่รู้จักอิ่มจนทำให้แม่ต้องอดข้าวและถึงแก่ความตายเป็นบาป	ด้านความบันเทิง
	นางพญาข้าว	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการไม่ซื่อสัตย์ต่อภรรยาทำให้ครอบครัวแตกแยก เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีในการครองเรือน	ด้านความบันเทิง
	บ้านหนูกี้มีชาละวัน	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะผู้มีพระคุณบิดามารดาควรต้องตอบแทน ดูแลเลี้ยงดูท่าน ยามแก่เฒ่า ผลของความกตัญญูจะส่งผลต่อผู้กระทำถ้าทอดทิ้งพ่อแม่ ผลกรรมก็จะตกกับตนเอง	ด้านความบันเทิง
	กษัตริย์วันเดียว	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นการปกครองบ้านเมือง การปกครองคน ถ้าผู้ปกครองบ้านเมืองใช้อำนาจไม่เป็นธรรมในการปกครอง เอาแต่ใจตนเองทำยที่สุดก็ต้องชดใช้กรรมที่ตนทำไว้	ด้านความบันเทิง
	ผีหลังกลวง ผีหลังกลวงในนาข้าว ตักแตนเป็นเหตุ	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการไม่รักษาคำพูดทำให้ได้รับอันตรายถึงชีวิต ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงความกลัวช้อนเร้นถึงอำนาจของภูตผีปีศาจ ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงความรักและความซื่อสัตย์ของภรรยาที่มีต่อสามี แม้สามีจะเสียชีวิตไปแล้วก็ยังรักและซื่อสัตย์ตลอดไป เป็นตัวอย่างอันดีงามในเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตน	ด้านความบันเทิง ด้านความบันเทิง ด้านความบันเทิง
นิทานอธิบาย เหตุผล	ปูเลาจีอลาปี	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าคนที่อกตัญญูต่อบิดามารดา ส้มตัวเมื่อได้ตี มักจะได้รับผลตอบแทนที่ไม่ดีกับตัวเองเสมอ	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	ตำนานตำบลพิเทน	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	ดาโต๊ะปาแย	ผู้แตงนำเสนอลงถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญทางศาสนา	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว	ผู้แตงมุ่งเน้นให้รู้และเข้าใจที่มาของประวัติของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ว่า เป็นมาอย่างไร	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	มัสยิดกรือเซะ	ผู้แตงมุ่งชี้ให้เห็นถึงความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
	ตำนานเมืองปัตตานี	ผู้แตงมุ่งชี้ให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่และ ยังสอดแทรกให้เห็นถึงการรักษาสิ่งจะทำให้ได้รับการยกย่อง	ด้านการศึกษา วัฒนธรรม
นิทานคติ	ลูกเนรคุณ	ผู้แตงมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูที่มีต่อพ่อแม่ การหุเบาฟังความข้างเดียวโดยเฉพาะกับแม่ของตนเองซึ่งถูกภรรยาให้ร้ายจนทำให้เกือบต้องฆ่าแม่ของตนเอง ส่วนภรรยาคิดร้ายกับคนอื่นจึงทำให้เคราะห์กรรมนั้นตกแก่ตัวเองจนถึงชีวิต ให้ทุกข์แก่ท่านทุกชั้นถึงตัว	ด้านความ สัมพันธ์ทางสังคม

ตารางที่ 1 สรุปการสังเคราะห์นิทานพื้นบ้านมุสลิม จังหวัดปัตตานี (ต่อ)

ประเภทของนิทาน	ชื่อเรื่อง	สาระของนิทาน	คุณค่าของนิทาน
นิทานคติ (ต่อ)	ราปี	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความกตัญญูที่มีต่อผู้เป็นแม่ แม่ยากจนอดสู้อาหารส่งลูกให้ได้ร่ำเรียนจนลูกได้ดี ลูกกลับลืมตัวรังเกียจแม่ของตนเอง ทำให้ได้รับผลกระทบ	ด้านปัญญา
	โต๊ะอิหม่ามเลือกลูกเขย	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการดูหรือวิเคราะห์สิ่งใดไม่ละเอียดรอบคอบ ทำให้พลาดในสิ่งที่มุ่งหวัง	ด้านความบันเทิง
	อาบูกับแอ๊ปเปิ้ล	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความดียอมทำให้ผู้ที่ประพฤติดีได้รับผลดีแก่ตัวเอง	ด้านปัญญา
	ความขยัน	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าคนที่มีความกตัญญูและความพยายาม จะทำให้ประสบความสำเร็จในที่สุด	ด้านปัญญา
	โต๊ะบาไซ (เขครูป)	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงการรักษาคำพูดทำให้คนอื่นเชื่อถือ	ด้านปัญญา
	โจรในคราบคนดี	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าการมีความรู้มีค่ากว่ามีทรัพย์สินเงินทอง และสอดแทรกเกี่ยวกับการเชื่อคนง่ายไม่ไตร่ตรองทำให้ถูกคนอื่นหลอก	ด้านความบันเทิง
	ตามโต๊ะอิหม่าม	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่า การเป็นผู้รอบรู้ทุกเรื่อง ถ้าไม่รู้ควรศึกษาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการใดๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย	ด้านความ สัมพันธ์ทางสังคม
	ราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอก	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ในการอยู่ร่วมกัน เมื่อถึงคราวจำเป็นที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็จะมีผู้อื่นช่วย การมีสีจจะช่วยให้ผู้อื่นเชื่อถือ	ด้านปัญญา
	ลูกเขยผู้อารี	การรู้จักแบ่งปันรู้จักเป็นผู้ให้จะทำให้ตนเองไม่อดอยาก ไม่ลำบาก มีคนช่วยเหลือคำจุนตลอดไป การรู้จักเป็นผู้ให้ มักจะได้รับสิ่งตอบแทนตามมาให้ไม่ลำบาก	ด้านความบันเทิง
นิทานความเชื่อเกี่ยวกับเวทคาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์	หมาป่ากับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์	ผู้แต่งมุ่งชี้ให้เห็นว่าความโลภมากไม่รู้จักพอ ทำให้ไม่เหลืออะไรเลยในที่สุด	ด้านความบันเทิง

จากตารางที่ 1 พบว่า ประเภทของนิทานพื้นบ้านมุสลิมจากการศึกษา จำแนกได้เป็น 6 ประเภทดังนี้ นิทานมุขตลก จำนวน 10 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ จำนวน 8 เรื่อง นิทานคติ จำนวน 11 เรื่อง นิทานเกี่ยวกับสัตว์ จำนวน 8 เรื่อง นิทานตำนาน จำนวน 1 เรื่อง นิทานปรัมปรา จำนวน 12 เรื่อง สาระของนิทานพื้นบ้าน พบว่า สาระส่วนใหญ่มี 3 ลักษณะ คือ สาระเกี่ยวกับปัจเจกชน จำนวน 35 เรื่อง สาระเกี่ยวกับครอบครัว จำนวน 9 เรื่อง สาระเกี่ยวกับสถาบันสังคม จำนวน 6 เรื่อง คุณค่าของนิทาน จากการศึกษาพบว่า นิทานมีคุณค่าใน 4 ประการ ดังนี้ คุณค่าด้านความบันเทิง จำนวน 31 เรื่อง คุณค่าด้านความสัมพันธ์ทางสังคม จำนวน 1 เรื่อง คุณค่าทางปัญญา จำนวน 8 เรื่อง คุณค่าด้านการศึกษาวินัยธรรมจำนวน 9 เรื่อง

■ อภิปรายผล

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยรวบรวมนิทานจำนวน 50 เรื่อง และนำมาวิเคราะห์ในทุกระดับ พบว่า นิทานหนึ่งเรื่องจัดอยู่ในหลายประเภท มีสาระในการที่ผู้แต่งต้องการให้ผู้ฟังได้รับรู้ข้อคิดหลายมุมมองและมีคุณค่าหลายประการ ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มจัดประเภทที่ตรงกับประเด็นมากที่สุดเพียงประเด็นเดียว จากผลการรวบรวมนิทานจะเห็นได้ว่า ประเภทของนิทานที่พบมากที่สุด คือ นิทานปรัมปราจำนวน 12 เรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องได้สอดแทรกแนวคิด คุณธรรมจริยธรรม การประพฤติปฏิบัติตน เพื่อให้ผู้ฟังนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต แสดงให้เห็นว่ามุสลิมในจังหวัดปัตตานียังสืบทอดนิทานเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งอาจจะสืบทอดโดยการเล่าให้ลูกฟังก่อน เล่าให้ฟังเวลาพักผ่อนกันในครอบครัว

ตลอดจนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยการสอดแทรกในเนื้อหาวิชาที่สอนหรือสอดแทรกในกิจกรรมบางกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การประกวดการเล่านิทาน เป็นต้น

ด้านสาระสำคัญของนิทานส่วนใหญ่เป็นสาระเกี่ยวกับเรื่อง ปัจเจกชน เป็นความคิดที่ผู้แต่งนิทานมุ่งให้ผู้ฟังเห็นถึงการมีคุณลักษณะบางอย่างที่ทำให้บุคคลนั้นๆ มีความอยู่รอดในการดำเนินชีวิตและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยการสอดแทรกคุณธรรมในเนื้อหาบทนิทาน แสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานีประพฤติปฏิบัติตนตามหลักการของอิสลาม สาระส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นในเรื่องการทำความดี การวางตัวดี การประพฤติตนตามหลักศาสนา การรู้จักแบ่งปันและการใช้ชีวิตตามวิถีมุสลิม เข้าใจและปรับตัวตามกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีสติในการดำเนินชีวิตทำให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข

ส่วนทางด้านคุณค่าของนิทานนำมาจัดกลุ่มได้ 4 ประการ คือ คุณค่าด้านความบันเทิง ด้านปัญญา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านการศึกษาวัดธรรม นิทานพื้นบ้านมุสลิมส่วนใหญ่จะมีคุณค่าด้านความบันเทิง แสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่มีความสุข ใช้นิทานเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและความบันเทิงในครอบครัวและในหมู่เพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับ วิเชียร ณ นคร (2531) ได้กล่าวถึงคุณค่านิทานพื้นบ้านมุสลิมว่า นิทานพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่น แม้จะมีโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉากแตกต่างกันตามความคิดอ่านหรือภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น แต่ก็มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะคุณค่าทางการสำเร็จอารมณ์ ซึ่งหมายถึง คุณค่าในแง่ของความสนุกสนานเพลิดเพลินต่อผู้ฟังหรือผู้อ่านเพราะนิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมที่มีตัวละครแสดงประวัติความเป็นมา แสดงพฤติกรรมหรือการแสดงออกของตัวละคร สามารถสร้างความสนุกสนานและแฝงความรู้ และคติเตือนใจให้แก่ผู้ฟังได้ การฟังนิทานจึงเป็นการสำเร็จอารมณ์อีกวิธีหนึ่ง นอกจากนี้เนื้อหาให้ความบันเทิงแล้วยังสอดแทรกข้อคิดในหลายๆ ด้าน ได้แก่ การเป็นคนดี การทำความดีทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น การมีครอบครัวที่ดี การครองรักครองเรือน การรักและสามัคคีในหมู่พี่น้องเครือญาติตลอดจนในชุมชน การมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ การรักษาคำพูด ลักษณะผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำทางการปกครอง การประกอบอาชีพที่สุจริต ความเชื่อในสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากินมีความคล่องตัวขึ้น ตลอดจนการอนุรักษ์วัฒนธรรม โบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดปัตตานีของชาวมุสลิม การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ได้รวบรวมนิทานจากการเล่าสู่กันฟัง

ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อมิให้สูญหายและสืบทอดไปสู่ลูกหลาน

■ ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการนำนิทานพื้นบ้านมุสลิมในแต่ละท้องถิ่นไปรวบรวมและจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 เขต 2 และ เขต 3 ควรนำนิทานพื้นบ้านมุสลิมไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนนำไปจัดทำเป็นหนังสือ นิทานสองภาษาเพื่อประโยชน์กับนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

■ เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2518). *คดีชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดปัตตานี*. ปัตตานี: โรงพิมพ์ปัตตานีการช่าง.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2536). *นิทานพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- โชติ ศรีสุวรรณ. (2546). *นิทานพื้นบ้าน ภูมิปัญญาทางภาษา*. กรุงเทพฯ: เอลโลการพิมพ์.
- ดวงมน จิตรจันทน์. (2527). *ความคิดหลัก สุนทรียภาพในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ทรงธรรม สุทธิธรรม. (2534). *การศึกษาความสามารถในการรับรู้และเข้าใจทัศนคติของผู้อื่นของเด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองจัดกิจกรรมนิทาน เพื่อส่งเสริมการคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (ปริญญาโททางการศึกษามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.
- นุชนาถ เหลาะคูหี. (2537). *การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2525). *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้*. กรุงเทพฯ: เจริญการพิมพ์.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2529). *นิทานพื้นบ้านภาคใต้*. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5*. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วิเชียร เกษประทุม. (2536). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วิเชียร ณ นคร. (2531). *รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2524). *วรรณคดีวิเคราะห์*. สงขลา:
โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.

อุดม หนูทอง. (2521). *วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทประโลมโลก*.
สงขลา: ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้.